

УДК 17(477)

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»«Grani». 2016. 138(10), 25-29.
doi:10.15421/1716101
www.grani.org.ua**Послання нащадкам: світ його ловив...**В.В. Рябокляч¹

Дослідження творчості Г.С.Сковороди продовжується, і кожне нове покоління відкриває для себе нові грані розуміння його спадщини. Особливу зацікавленість викликає своєрідне послання мислителя нащадкам, написане за його побажанням на могилі: „Світ ловив мене, та не спіймав». Це прощальне слово є не тільки підсумком життєвого шляху, але має на меті передати сутність його бачення та ставлення до світу. Схиляємось до думки, що філософ не мав на увазі три світи, описання яких добре відомі. Мова йде радше про «світ мирський, суетний». Саме його сутність і полягає в тому, щоб завадити людині звільнитись від його панування. У такому розумінні світ бере собі за мету розчинити людину в собі, відірвати сутність людини від неї самої. Світ перетворюється на бездушний автомат, котрий повільно вишукує все нові варіанти поневолення людини. Сковорода піднімає тему «спорідненої праці», як своєрідного інструмента, спрямованого на протидію зусиллям світу. Сама ця тема хронологічно випереджає навіть перші сміливі пошуки (Сміт, Рікардо, Маркс) і за своєю сутністю не вписується в історично сформовані напрямки капіталістичного або соціалістичного розвитку. Так само і теперішні економічні теорії, котрі дуже добре пояснюють сучасний стан світового господарства чи окремо взятої держави, не беруть до уваги (й не можуть взяти, інакше вони просто перестали б бути економічними) основне положення вчення Сковороди – соціально-духовно-релігійну сумісність діяльності та самої людини.

Сковорода не втікає від світу, проте, щоб його побачити та зрозуміти, потрібно ніби вийти зі світу, відсторонитись, поглянути на нього неупереджено, інакше процес пізнання і не здійснюється. Світ для людини має стати певною протилежністю, щоб його можна було вивчати, щоб людина зрозуміла свою відмінність, іншість. Певно, цей процес настільки складний, що далеко не всі здатні подолати «тяжіння» світу.

Ключові слова: світ; світогляд; споріднена праця

Message to descendants: the world tried to catch him...V.V. Riabokliach²

The studies of Gregory Skovoroda's life and work continue, and every new generation discovers new facets of his heritage understanding. A specific saying which he had left to descendants becomes to be a point of special interest. This saying had been engraved upon his gravestone: «The world tried to catch me but didn't succeed.» These last words are not only a mere summary of his life, but an ultimate expression of his vision of the world and his attitude to it. We tend to believe that the philosopher did not mean the three worlds, the description of which is fairly known, but he meant the «secular world, vain.» This world hinders any human attempts to set him- / herself free of its influence. Being understood in such a way, «the world» purposes to dissolve the man in it, to rend the human essence of the human being. The world has turned into a senseless machine, which is slowly counting the variants to enslave the man. Skovoroda raises the question of the «vocational activity» as a specific tool, directed against the increasing efforts of «the world». This question had chronologically anticipated even the very first, boldest investigations (A. Smyth, D. Ricardo, K. Marx) in this field, and cannot be easily placed among the conceptions of the two major historical trends of development - either capitalistic or socialistic.

Today's theories of economics, which are aimed at the explanation of the contemporary condition of either the world economy or a particular state or territory, do not consider (and they are not able to consider, being economical) the main ideas of Gregory Skovoroda's teaching about the social, spiritual, and religious compatibility of human activities and the human being him- / herself.

Gregory Skovoroda does not escape from the world, but he is aware that seeing and understanding of the world requires to come out of it, to be outside. It cannot be done otherwise. The world should be seen in contrast to the man. Then the man will become able to study it, grasp its difference, otherness. This process is one of the most complicated, and that is why such a small number of people are able to overcome the «gravity» and «suppression» of the world.

Keywords: akin work; world; worldview

¹ Кандидат філософських наук, доцент; Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка, 36011, Полтава, Першотравневий пр., 24

² PhD in philosophy, associate professor; Poltava Yuri Kondratuk national technical university, 24, Pershotravnevyi Ave., Poltava, 36011, Ukraine

³ Кандидат философских наук, доцент; Полтавский национальный технический университет им.Юрия Кондратюка, 36011, Полтава, Первомайский пр., 24

E-mail: poltava1823@ukr.net

Послание потомкам: мир его ловил...

В.В. Рябокляч³

Исследование творчества Г.С.Сковороды продолжается, и каждое поколение открывает новые грани понимания его наследия. Особенный интерес представляет своеобразное напутствие мыслителя потомкам, написанное по его желанию на могиле: «Мир ловил меня, но не поймал». Это прощальное слово должно подытожить не просто жизненный путь, а выразить сущность его видения мира и его отношения к нему. Склоняемся к мнению, что философ не имеет в виду три мира, описание которых достаточно хорошо известно, а, скорее, речь идет о «мирском, суетном мире». Именно его сущность и заключается в удержании человека от любых попыток освободиться от его подчинения. «Мир» в таком понимании ставит задачу растворить человека в себе, оторвав сущность человека от самого человека. Мир превращается в бездушный автомат, медленно перебирающий варианты закабаления человека. Сковорода поднимает тему «сродного труда» как своеобразного инструмента, направленного на противодействие усилиям «мира». Эта тема во времени намного опережает самые первые и смелые изыскания (Смит, Риккардо, Маркс) и по своей сути не вписывается в исторически сформировавшиеся направления капиталистического или социалистического развития. И сегодняшние экономические теории, прекрасно объясняющие современное положение мирового хозяйства или отдельно взятого государства, не берут во внимание (и не могут взять, иначе они перестанут быть экономическими) основное положение учения Сковороды – социально-духовно-религиозную совместимость деятельности и самого человека.

Сковорода не дистанцируется от мира, но чтобы его увидеть и понять, надо стать как бы вне его, отстраниться от него. Иначе процесс познания и не происходит. Мир для человека должен стать некой противоположностью, чтобы можно было его изучать, чтобы человек понял свою непохожесть, инакость. Видимо, этот процесс настолько сложен, что далеко не все в состоянии преодолеть «притяжения» мира.

Ключевые слова: мир; мировоззрение; сродный труд

Peer-reviewed, approved and placed: 18.09.2016.

Постановка проблеми. Глибина творчого спадку мислителя буде розкриватись новими гранями для кожного наступного покоління та буде співзвучним не лише сучасним проблемам. Філософська спадщина мислителя є джерелом розуміння і певних проблем, в тому числі сучасних, і запропонованих способів їх вирішення, бачення зв'язку цих проблем з іншими, які були на той час не настільки зрілими, щоб стати предметом детального розгляду.

Мета дослідження полягає в аналітичному розгляді напису на могилі Г.С. Сковороди як своєрідного послання нащадкам.

Аналіз досліджень і публікацій. За твердженням дослідників творчості Г.С. Сковороди, це мислитель «про якого написано так багато і, водночас (...) залишився практично непізнаним» [2, с. 205]. Різні аспекти творчості досліджені в працях О.І. Білецького, П.М. Попова, М.П. Редько, М.В. Поповича, С.Б. Кримського, В.М. Нічик, В.І. Шинкарука, І.В. Іваньо, М.В. Кашуби, Л.В. Ушкалова, В.В. Чернишова, В.О. Шевчука.

Виклад основного матеріалу. Добре відомо, що Григорій Савович попросив написати на його могилі – «Світ ловив мене, та не спіймав» [1, с. 1374].

Напис на могилі можна розглядати і як прощальні слова мислителя – він залишає світ, даючи останнє пояснення свого ставлення до нього – «не спіймав». Не спіймав, можливо, тому що він є матеріальним, отже і його лови (пастки, приманки) теж мають бути матеріальними. Сковорода не повторює Платонівську оцінку світу – примарний, неістинний. Ні, це світ, в якому мислитель живе, це дійсний, не примарний світ. Проте завдання у нього, з точки зору Сковороди, – ловити, утримувати, пов'язувати мирським, суетним, чимось все ж подібним до Платонівського – скороминучим, несталим. Цей світ не викликає у Сковороди жалю, скорботи, радше, мова йде про звичайну кон-

статацію – не спіймав. Водночас можна зазначити і певне полегшення, з яким філософ каже, що світ виявився безсилим поглинути, розчинити його у суто матеріальних стосунках. Полегшення, ніби після важкого випробовування, котре не всім було дано подолати. Тож Сковорода іронізує над марнотою світу, котра не звабила його, не прив'язала, не захопила. Чому ж напис на могилі? Можливо тому, що мислитель хотів висловити останнє слово? Залишити повідомлення нащадкам, як напутнє слово людини, котра спромоглась подолати принади світу? Тобто це не відмова від мирського життя, а наголос на тому, що розчиненість у світі не дозволяє легко його залишити, перейти до вищого, нематеріального буття.

З іншого боку, можливо, це повідомлення про те, що світ не спіймав, свідчить про досить невисоку оцінку цінності цього світу. Адже виходить, що світ – це пастка чи певна перешкода, адже прагне зупинити людину, завадити її діяльності. Для цього світ докладає значних зусиль, тільки б не дати людині побачити щось інше, що так старанно світ намагається приховати за своїми принадами. А отже, визнати безсилість світу впливати у своєму заданому ритмі, напрямку мислитель вирішив далеко не в останню мить свого життя – це як і підсумок життя, визнання вищої цінності досягнутого і, водночас, спроба виразити іншу, вищу цінність – вона не у світі і це не світ, це лише шлях до неї. Світ намагається упіймати людину матеріальними принадами, змушуючи відмовитись або ж відсовуючи на задній план духовну сутність. Проте саме духовність, її віра мають відкрити людині справжність буття [1 с. 966].

Читаючи напис на могилі Григорія Савича, виникає ціла низка питань: як його розуміти, що стоїть за кожним із цих слів. Тож спробуємо проаналізувати кожне зі слів напису.

Що ж має на увазі мислитель, говорячи «світ»?

Якби Скворода відчував до світу відразу, зневагу, мав бажання від нього втекти, то можна було б розглядати й такий шлях виходу зі світу як, наприклад, чернецтво. До того ж, можна припустити, що його могли б і змусити зробити такий крок. Інше припущення, що базується на відомому факті, - пропозиції Сквороді поповнити ряди священнослужителів. Мислитель не прийняв цієї пропозиції, хоча від викладання у духовній колегії він і не відмовився. Тобто Скворода втікає від такого розуміння світу-служіння світу через служіння церкві. Проте, тоді напис на могилі виглядав би інакше: «церква ловила». Вочевидь, ні прийняття чернецтва, ні церкву Скворода не мав на увазі.

Потрібно взяти до уваги і таку версію, як східний принцип ставлення до оточуючої дійсності – недіяння. Зважаючи на те, що філософ добре знався не лише на античній [2 с.43], а й східній філософії, можна припустити, що Скворода міг керуватись цим принципом у своєму житті та діяльності. Адже цей принцип не передбачає повного усамітнення, зречення від будь-якої суспільної діяльності. Мислителі не беруть активної участі у такій діяльності, втім проповідують власні учення, мандрують, спілкуються з іншими людьми. Дійсно, у Сквороди немає розгорнутих планів перебудови дійсності. Проте, він дає досить детальне описання світобудови і певною мірою говорить про принцип соціальної перебудови – споріднену працю. Це не східна покірність долі і не революційна програма боротьби з існуючим ладом, а принципово нове розуміння себе і свого ставлення до дійсності. Оскільки таке розуміння має на меті докорінно змінити людину і саме суспільство, то його можна розглядати як спробу переосмислити та змінити дійсність. Змінюється не лише психологічний стан (туга, смуток, викликаний тим, що людина займається не властивою для себе діяльністю), змінюється структура суспільних відносин, принципи соціального впорядкування, керівництва. Адже відтепер негідна людина не буде намагатись будь-якою ціною підняти до керівних верств, не буде використовувати владу у своїх інтересах, набивати кишені, нехтувати іншими людьми. Власне, це дещо утопічний план соціальної перебудови. План відходу від феодально-кріпосницьких відносин та переходу до суспільного устрою, котрий не вписується у схеми капіталізму, що щойно історично формувався, чи комунізму. Це план нового шляху соціального розвитку. Відкрита прихильність праці, можна навіть сказати – гімн праці, дозволяє провести аналогію з протестантизмом, з якого врешті-решт вийшов капіталізм, де основними принципами є праця, як поклоніння Богу, здобутки та успіх – як схвальне ставлення Бога до зусиль людини. З іншого боку, можна провести певні аналогії і з соціалістичними теоріями, що оформились дещо пізніше – ідеями суспільної перебудови, щоправда жодна із цих теорій не була економічно обґрунтованою, а отже, майже всі моделі виявились нежиттєздатними. Привертає увагу те, що мислитель радикально змінює ставлення до праці. Ще тривалий час праця буде розглядатись як принизлива діяльність, що не гідна

вільної людини, а тому має лишатись долею нижчих прошарків суспільства. Тож не без подиву можна сприймати навіть таку постановку питання, що праця може звеличувати людину, що сутність людини, сутність її земного існування може розглядатись у прямій залежності від праці. Те, що через століття Лев Миколайович Толстой сам орав землю розглядалось як барська примха – заняття не по чину. Темою серйозних філософсько-економічних досліджень праця стає значно пізніше. Отже, Скворода випереджає свій час, вперше ставить проблему дослідження праці. Більше того, ставить питання як узгодити працю і здібності людини.

Скворода не прагне посісти високе положення у суспільстві, для нього це принципово, принциповим є не займати, відмовитись. Проте, це не втеча від суспільства, не усамітнення, а постійне спілкування з людьми. Скворода забарвлює суспільство у дуже непривабливі кольори, суспільство набуває у нього негативних рис, це – зажерливість, жадоба наживи, збагачення, зневага до людини, шанобливе ставлення до посади. Тобто соціальний устрій виховує у людини якості, потрібні для посилення цього ж устрою – саме тому такий устрій неприродний і, більше того, навіть небезпечний для людини. Він змушує людину набувати та відтворювати риси не притаманні людині. Тож радше за все Скворода ототожнює соціальний устрій та «світ», котрий намагається спіймати людину. Тому і радіє з того, що такий «світ» його не захопив, не спіймав, не зламав його особистість, не змусив бути таким, яким зазвичай змушує бути. У таку версію вписується і побутовий бік життя мислителя – мандрівний спосіб життя, небажання одружуватись та створювати родину. Адже через це світ також міг би його занепасти. Осілість передбачає власність, через яку можна впливати на особистість. Тож людина має лишатись як немовля: у неї не має бути нічого, що прив'язувало б її до світу. У певному сенсі, це спроба цивілізованого повернення до природи: не повна відмова від надбавь, проте й не користування ними.

З іншого боку, здається що буде не до кінця вірним визначити цю позицію як відстороненість від світу та світського. Радше навпаки – це усвідомлення себе іншим у стосунку до суспільства, «світу», що саме уможливило бачення «світу», адже «обличчям до обличчя обличчя не побачити». Щоб побачити світ, пізнати, зрозуміти, потрібно з нього вийти. Того, напевно, цей спротив спробам світу заволодіти ним, повернути до себе (чи в себе).

У будь-якому випадку доречно було б відзначити неприховану симпатію трударям, зневагу та небажання підтримувати стосунки з соціальними паразитами.

У більшості підручників з філософії стверджується біполярність світогляду Г.С. Сквороди. Ці автори мають на увазі стосунки людини з іншими людьми та відносини людини із природою. Однозначно, що таке твердження є продовженням «матеріалістичної» постановки головного питання філософії і є вузько матеріалістичним. Вузькими ці твердження є тому, тому що просто не беруть до уваги інші сто-

сунки, ігнорують нематеріалістичне розуміння світу. Твердження щодо біполярності, власне, і неспроможне охопити стосунки людина / Бог. Здається, що саме твердження і бере за мету вивести подібні стосунках розглядаючи їх за межами світогляду, тож і не охоплюючи їх. Тож потрібно визнати, що твердження біполярності є або суто атеїстичним, або ж розглядати його як продовження традиції ототожнення Бога з природою чи розчинення Бога у світі, тобто як пантеїзм. Теза М. Кузанського «Єдиному ніщо не протилежне» навпаки: природі ніщо не протилежне. Проте така постановка питання видається вже дуже «сором'язливим» пантеїзмом, тому що у ній не має згадки про Бога. Бог представляється повністю розчиненим у природі настільки, що втрачає будь-яку особистість.

Розглядаючи ж світогляд, у якому Бог буде хоча б номінально присутнім, визнаним, доведеться зняти твердження щодо біполярності. У світогляді доведеться вирізнити як мінімум три полюси. Та більш доречно, мабуть, буде говорити про множинність таких полюсів (векторність). Більш детальний розгляд проблеми світогляду не є темою нашого розгляду. Для нас було важливим підкреслити, що таку проблему ставить і вирішує у вітчизняній літературі Г.С. Сковорода, коли говорить про три світи. Вважаємо, що саме Сковороду маємо розглядати як мислителя, котрий вперше чітко окреслює предметне поле світогляду: макросвіт, мікросвіт та символічний світ – Біблія.

При цьому Сковорода задає дуже цікаву векторну спрямованість – він говорить про Бога неневизначено, розпливчато, не повторює загальноприйняте про його всемогутність, вічність. За великим рахунком це і є описання невізначеності – потрібно дати певне визначення, описання, а відсутність конкретики залишає тільки загальні (проте усіма визнані) описання та характеристики. Сковорода діє інакше, в іншому напрямку. Він говорить про конкретну книгу, в якій дається описання і через яку можна зрозуміти сутність Всевишнього. Цю книгу належить вивчати, й можливо, у процесі вивчення відкриється якась грань Божественної сутності. Проте, не варто очікувати успіху, засвоївши лише граматику. Потрібно піднятися до розуміння божественної сутності, яка ніколи не була надана людині у літеральному розумінні. Тут, можливо, доречно повторити визнання К. Цюлковського, який розглядав Землю (планету) як колиску людства, а саме людство як немовля з усіма притаманними недоліками. І щоб Бог побачив, що людина виросла і набралася розуму, потрібно вийти у космос, покинути колиску, адже космос – це обитель Бога. Тільки за таких умов Бог увійде у спілкування з людиною, котра пройшла перше випробовування – ініціацію і стала гідним співрозмовником Бога. Тож коли людина спроможеться зрозуміти Біблію, вона доведе свою розумність, «дорослість» – доведе, що з нею можна спілкуватись. Поки що ж Біблія є символічним описанням Божественної сутності. Цілком ймовірно, що і сам мислитель слідував такому розумінню закритості знання від непосвячених. Багато його дій, висло-

вів, праць теж мають символічний характер. Він теж у такий спосіб спонукає людство до інтелектуально - духовного росту. У світогляді Сковороди людина є центральним елементом, більш вірним, радше, слід визнати стосунки людина / Бог. І саме цей стосунок визначає усі інші. Тобто Бог зумовлює всі відносини, спрямовує їх розвиток. А оскільки спілкування людини з Богом відбувається не безпосередньо, то з'являється потреба у посереднику. Цей посередник має поєднати у собі доступне людському розумінню, навіть спрощене, розраховане на «простий» розум, та знання, недоступне для невідготовленого сприйняття, до відкриття якого слід підніматись. В ньому (посереднику) в символічному вигляді Бог вступає в діалог з людиною в залежності від рівня її підготовленості, розумового, вольового, емоційного розвитку. Тому, мабуть, і називає Біблію символічним світом, саме Біблійне послання відкривається тією мірою як людина стає дорослішою.

Що ж має на увазі мислитель, коли пише, що «світ його ловив»? В самому слові «ловив» констатується не просто певна взаємодія із світом, а не рівноцінність стосунків. Світ намагається перешкодити людині, яку ловить. Сам термін «ловив» має негативне навантаження щодо того, на кого спрямована така дія світу. Адже світ не зваблював, не запрошував, він відкрито, досить агресивно «ловив». Тобто світ не приязний стосовно людини. Проте, він зацікавлений в ній, і хоча дії світу досить грубі – він нічого не пропонує, він ловить. Світ все ж не відбирає у людини можливості самостійно діяти, він ловить, й тим самим ніби ставить людину до відома про свої наміри. З цими намірами можна погодитись і дати світу себе ввіймати або ж спробувати оминати пастки, що розставляє світ. Водночас, мабуть недоречно у написі Сковороди відривати поняття «ловив» від поняття «світ». Адже тим самим мислитель намагався передати саму сутність світу стосовно людини – він «ловить», він обмежує, він змушує прийняти певні умови життя, поведінки.

Перше, що спадає на думку, це те, що «ловив» набуває закінченої форми минулого часу множинної, повторюваної дії. Тобто, світ постійно випробовує «на міцність» того, кого намагається отримати, спіймати, здійснюючи ці спроби знову і знову. У цьому зв'язку може скластись враження щодо одухотвореності, розумності світу, ніби його діяльність спрямована до певної мети – є цілепокладаючою. Світ ніби свідомо полює на людину. Певною мірою, таке твердження можна розглядати, беручи до уваги культуру, виховання, освіту, соціалізацію людини, способи поширення культурних та духовних цінностей. Проте, можливо, більш доречним було б розглядати цей процес як варіювання, що здійснюється іраціонально, несвідомо, не покладаючи мети. Можливо цей процес можна порівняти з механічним підбором потрібного ключика, коду для активації наступної дії, яка є притаманною тільки складній системі саморозвитку, самопідтримування, що передбачає включення нових елементів до вже існуючої системи. Для самовідтворення системі потрібно постійно залучати

нові елементи, задаючи їм певну тональність, ритм діяльності. Без цього система не зможе існувати – кожен з елементів буде намагатися виокремитися від інших. Доти, поки такі намагання є не суттєві, система не буде звертати на них жодну увагу, але набуття принципової відмінності, індивідуальності, неподібності до інших елементів змушує систему спробувати повернути елемент у власні межі. Досить яскраво це унаочнене у будові органічних систем (організм). Більш приховано – через складність будови – у соціальній структурі. Доречно провести аналогію з заклицем екзистенціалістів «геть культуру», та з поглядом З. Фрейда – культура подавляє особистість, нівелює її, перетворює особистість на «як усі». Щоб позбутись такого тиску, намагання перетворити індивідуальність в суспільну одиницю – одного з багатьох, людину наговпу, потрібно повстати. Повстати, щоб зберегти себе, залишитись особистістю. А отже, Сковородинівське «не піймав» Сартр міг би, можливо, передати через свій «Бунтую, отже існую».

А що було б якби упіймав? Зник би бунтар, на томість з'явився б пересічний викладач, священник, співак. «Мене»? Чому саме мене? Чому увага акцентується на «мене»? Інших людей світ не ловить? Ставиться до них по-іншому? Світ зосереджений на тому, щоб спіймати певну людину, а решта людей його не цікавить? Думаємо, що немає жодних підстав закидати Сковороді надзвичайну егоцентричність, та бажання розглядати себе як вершину геніальності, чи, навпаки, параноїка з розвинутою манією переслідування, котрий намагається будь що схватитись від всюдисущого світу. У його працях немає описів на кшталт «я – неперевершений» чи «як схватитись від переслідувань». Зазвичай, якраз навпаки – це спокійний виклад розуміння соціального статусного розподілу, що лише певною мірою відповідає Божому промыслу – «спорідненій праці». А, отже, мабуть, доречно говорити про те, що Сковорода саме так розставляє акценти. Далеко не усі розуміють, а тим більше, слідує тим божим настановам, що мали б скеровувати життя людини. Одного розуміння не досить – людина слабка, легко піддається спокусам, легко йде на компроміс з тим, що мало б суперечити

її переконанням. Людина не шукає себе у світі, вона намагається якось прилаштувати себе до світу. «Не ми такі, світ такий» – часто можна почути і тепер. Така людина не має внутрішнього стрижня, легко змінює свої погляди, тому що це вигідно, допомагає виживати, навіть поступаючись тим не дуже виразним власним життєвим принципам.

Тож «мене» Сковорода – це не тільки займенник. Це складна морально-пізнавальна настанова щодо ставлення до дійсності, суспільства. Сковорода не займається власним «я», а говорить якраз про таке ставлення. Водночас мислитель, вочевидь, дійсно має бажання підкреслити, що він і уособлює єднання розуміння (пізнання) і наслідування (мораль) у ставленні до суспільства. Тобто він знає, що від нього очікує суспільство – стати «нормальним», відповідати сучасним соціальним запитам (стати співаком у Капелі, викладачем, священнослужителем), але Сковорода розуміє неприйнятність такого очікування, адже воно суперечить Божественним настановам, закладеним у принципах спорідненої праці. Проте Сковорода також розуміє і поважає свободу волі людини, а тому приймає рішення не втручатися у суспільні справи. Він радо допомагає тим, хто цього потребує й бажає, пояснює свою позицію (нерідко не просто, алегорично), не втручається у вибір людини (хіба що трохи іронізує: «Всякому городу свій нрав і права...»). Тому світ дійсно ловив Сковороду. Його світорозуміння піднімається до рівня розуміння і сутності світу, і того, що світ не зможе діяти інакше – він затягує й буде затягувати у свої тенета всіх, хто нездатний цьому протиставитись.

Висновки. Спроба аналізу напису базувалась на розумінні того, що мислитель тривалий час осмислював кожне слово цього напису. Тому його доречно розглядати своєрідним лапідарним резюме досягнутого. Можна припустити, що філософ мав бажання, аби нащадки зрозуміли його життя, діяльність, здобутки крізь призму його ставлення до світу. Мислитель не ховається від світу, не ставиться до нього зверхньо. Він констатує сутність світу – ловити, прив'язувати, обмежувати людину, не давати їй можливості піднятися над приземлено – матеріальним, «заземлити людину».

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів [Текст] / Г. Сковорода: за ред. Л.Ушкалова. – Харків; Едмонтон; Торонто: Майдан: Вид-во Канад. Ін-ту Укр. Студій, 2011. - 1400 с.
2. Чернишов В.В. Григорій Саввич Сковорода: образ, фігура, іпостась [Текст] / В.В. Чернишов // Генезис и пути развития русской и украинской философской мысли / Под общ. ред. Г.Е.Аляев, Н.А. Куценко, Т.Д.Суходуб – Полтава: ООО «АСМИ», 2013-С.205-243.
3. Чернишов В.В. Григорій Сковорода як читач „De consolatione philosophia» Северина Боеція [Текст] / В.В. Чернишов // Філософська думка. – 2014. – № 5. – С. 42-61.

REFERENCES:

1. Skovoroda, H., 2011. Povna akademichna zbirka tvoriv [The full academic collection of Hrihorij Skovoroda's Works]. Kharkiv–Edmonton–Toronto: Maydan; Vydavnytstvo Kanads'koho Instytutu Ukrainy'nykh Studiy (in Ukrainian, Russian, Church-Slavonic, Latin, and Ancient Greek)
2. Chernyshov, V.V., 2013. Hrihorij Savvich Skovoroda: obraz, figura, ipostas' [Hryhoryj Savvykh Skovoroda: image, figure, hypostasis]. Genezy's y' puty' razvy'ty'ya russkoj y' ukra'nskoj fylosofskoj misly'. ООО «АСМЫ», 205-243. Poltava (in Russian)
3. Chernyshov, V.V., 2014. Hryhoryj Skovoroda yak chytach „De consolatione philosophia» Severyna Boetsiya [Hryhoryj Skovoroda as a Reader of Severinus Boethius's „De consolatione philosophia». Filosofov'ka dumka, 5, 42-61. (in Ukrainian)